

VAHİD MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNİN FORMALAŞDIRILMASINDA ELEKTRON ƏDLİYYƏ VƏ HÜQUQİ İNFORMASIYA SİSTEMLƏRİNİN ROLU

MİRZAĞA YAQUBZADƏ¹

Annotasiya

Məqalədə vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılmasında elektron ədliyyə və hüquqi informasiya sistemlərinin rolu geniş şəkildə təhlil olunur. Vahid məhkəmə təcrübəsinin təmin edilməsi hüquqi dövlət prinsiplərinin, xüsusən hüquqi müəyyənlik və proqnozlaşdırıla bilmə meyarlarının həyata keçirilməsində mühüm vasitədir. Bu baxımdan texnoloji yeniliklərin və rəqəmsallaşmanın məhkəmə orqanlarında tətbiqi yalnız inzibati yükü azaltmır, həm də məhkəmə qərarlarının açıq, əlçatan və vahid formatda yayılmasına şərait yaradır. Məqalədə elektron ədliyyə anlayışının məzmununu, tətbiqi zərurəti və inkişaf perspektivləri ətraflı izah edilir. Beynəlxalq təcrübədən ABŞ-də tətbiq olunan PACER sistemi, Avropa İttifaqında ECLI kodlaşdırma modeli və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin HUDOC bazası kimi nümunələr geniş təhlil olunur. Bu nümunələr göstərir ki, məhkəmə qərarlarının tam mətnində, vaxtında və ictimaiyyət üçün açıq yayımlanması presedent hüququnun inkişafına və məhkəmə təcrübəsinin vahidliyinin möhkəmlənməsinə mühüm təsir göstərir. Məqalədə Azərbaycanda mövcud vəziyyət, o cümlədən “Elektron Məhkəmə” informasiya sistemi, Ali Məhkəmənin rəsmi elektron bazaları və digər hüquqi informasiya platformalarının imkanları dəyərləndirilir, texniki və institusional problemlərə diqqət yetirilir. Xüsusilə regionlar üzrə fərqli yanaşmaların minimallaşdırılması, qərarların seçmə deyil, tam mətnə yerləşdirilməsi, filtrasiya və presedent axtarışı alətlərinin təkmilləşdirilməsi kimi məsələlər vurğulanır. Müəllif texniki infrastrukturun gücləndirilməsi, ECLI kimi vahid kodlaşdırma mexanizminin tətbiqi, insan resurslarının hazırlanması və beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi üzrə konkret təkliflər irəli sürür. Nəticə etibarilə, elektron ədliyyənin səmərəli tətbiqi hüquqi müəyyənliyi möhkəmləndirəcək, vətəndaşların ədalət mühakiməsinə inamını artıracaq və məhkəmə praktikasında proqnozlaşdırıla bilməni təmin edəcəkdir.

Açar sözlər: vahid məhkəmə təcrübəsi, presedent hüququ, elektron ədliyyə, hüquqi informasiya sistemləri, hüquqi müəyyənlik, məhkəmə qərarlarının əlçatanlığı, regionlararası vahidlik, məhkəmə reyestrləri.

I. Giriş

Vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması hüquqi dövlətin əsas prinsiplərindən biri olan hüquqi müəyyənliyin təmin edilməsində mühüm əhəmiyyət daşıyır. Müasir dövrdə texnoloji yeniliklər və rəqəmsal həllərin tətbiqi məhkəmə sisteminin fəaliyyətində çevikliyin, şəffaflığın və vətəndaşlar üçün hüquqi proqnozlaşdırıla bilmənin təmin olunmasına mühüm təsir göstərir [5]. Bu baxımdan elektron ədliyyə və hüquqi informasiya sistemləri məhkəmə qərarlarının ictimaiyyətə açıq, tam və əlçatan formada dərc olunması, vahid presedent praktikasının formalaşması üçün mühüm vasitələrdən biri kimi çıxış edir [8].

Elektron ədliyyə anlayışı hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarının fəaliyyətində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) geniş tətbiqini əhatə edir. Tarixən məhkəmə sistemləri ənənəvi kağız sənədləşmədən rəqəmsal mühitə keçərək sürət, şəffaflıq və əlçatanlıq baxımından yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. Bu sahədə ilk geniş miqyaslı tətbiqlər ABŞ-də PACER (Public Access to Court Electronic Records) sistemi ilə başlamış, vətəndaşlara və hüquqşünaslara məhkəmə işlərinə dair sənədlərə elektron formada çıxış imkanı yaradılmışdır [15]. PACER sistemi yalnız ABŞ-də deyil, digər ölkələr üçün də model rolunu oynamışdır.

Avropa ölkələrində də bu sahədə əhəmiyyətli addımlar atılmışdır. Avropa Birliyində məhkəmə qərarlarının vahid formatda kodlaşdırılmasını və axtarışını təmin edən *European Case Law Identifier*

¹ Doktorant / Cınayət prosesi kafedrası / Bakı Dövlət Universiteti / email: mirzaga.yaqubov@gmail.com

(ECLI) sistemi tətbiq olunur [8]. ECLI sayəsində Avropa ölkələrinin məhkəmə qərarları standart formatda elektron bazalarda yerləşdirilir və hüquqşünaslar, hakimlər, tədqiqatçılar tərəfindən rahatlıqla əldə oluna bilər. Eyni zamanda Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin HUDOC bazası bu sahədə ən nümunəvi platformalardan biridir [9]. HUDOC vasitəsilə AİHM-in qərarlarına tam mətnə, müxtəlif dillərdə və açar sözlər üzrə filtrasiya imkanı ilə çıxış təmin edilir. Bu təcrübə milli məhkəmələr üçün presedent hüququnun inkişafında əsas istinad mənbələrindən biridir.

Beynəlxalq səviyyədə hüquqi informasiya sistemlərinin inkişaf etmiş modellərinə həmçinin Böyük Britaniyada *BAILII (British and Irish Legal Information Institute)* [4], Avstraliyada *AustLII* [3] nümunə göstərilə bilər. Bu sistemlər məhkəmə qərarlarının açıq nəşrini təmin etməklə yanaşı, geniş axtarış imkanları və əlaqəli presedentlər üzrə keçidlər təqdim edir.

Azərbaycan Respublikasında elektron ədliyyə sahəsində son illərdə müəyyən irəliləyişlər qeydə alınmışdır. "Elektron Məhkəmə" informasiya sistemi [6], *e-mehkeme.gov.az* portalı, Ali Məhkəmənin onlayn qərar bazası artıq formalaşmışdır. Lakin beynəlxalq praktika ilə müqayisədə bəzi texniki və institusional çatışmazlıqlar qalmaqdadır: bəzi qərarların tam mətnə və vaxtında yerləşdirilməməsi, axtarış mexanizmlərinin məhdudluğu, regionlararası məlumat inteqrasiyasının zəifliyi hüquqi müəyyənlik prinsipini tam gücdə təmin etməyə maneə olur [1].

Beləliklə, mövcud vəziyyət göstərir ki, beynəlxalq təcrübədən istifadə edilməklə elektron ədliyyə və hüquqi informasiya sistemlərinin daha səmərəli tətbiqi məhkəmə qərarlarının vahidliyini və hüquqi müəyyənliyi təmin edəcək, məhkəmə praktikasında fərqli yanaşmaların qarşısını alacaq və vətəndaşların ədalət mühakiməsinə olan inamını gücləndirəcəkdir.

II. Elektron ədliyyə və vahid məhkəmə təcrübəsi: anlayış və əlaqə

Elektron ədliyyə müasir hüquq sistemlərinin rəqəmsallaşdırılması prosesində xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu anlayış məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanlarının fəaliyyətində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) geniş tətbiqini, məhkəmə işlərinin elektron idarə edilməsini, sənəd dövriyyəsinin rəqəmsal platformalara keçirilməsini və məhkəmə qərarlarının elektron bazalarda toplanmasını əhatə edir [5].

Ənənəvi məhkəmə təcrübəsində oxşar işlər üzrə fərqli qərarların qəbul edilməsi hüquqi müəyyənlik prinsipini zəiflədir. Hüquqi müəyyənlik prinsipi qanunun proqnozlaşdırıla bilən tətbiqi və məhkəmələrin yekun qərarlarına olan inamın qorunması ilə sıx bağlıdır [6]. Elektron ədliyyə texnologiyaları bu prinsipi möhkəmləndirməklə yanaşı, qərarların açıq nəşri və presedent formalaşdırma prosesinə dəstək verir [1].

Beynəlxalq təcrübə bu istiqamətdə zəngindir. Məsələn, ABŞ-də PACER sistemi [15] uzun illərdir məhkəmə sənədlərinə elektron çıxışı təmin edərək presedent hüququnun geniş yayılmasına zəmin yaratmışdır. Avropa İttifaqı ölkələrində isə ECLI (European Case Law Identifier) kodlaşdırma sistemi [8] oxşar işlər üzrə qərarların vahid formatda saxlanılmasını və axtarışını təmin edir. Bu texniki alətlərin sayəsində məhkəmələr artıq oxşar hallarda fərqli qərarlar qəbul etməkdən çəkinir, çünki mövcud presedentlər açıq formada hər kəs üçün əlçatan olur.

Elektron ədliyyə təkcə qərarların əlçatanlığını təmin etmir, həm də məhkəmə hakimləri üçün əvvəlki qərarlarla müqayisə aparmaq imkanı yaradır [4]. Məsələn, Böyük Britaniyada BAILII portalı hakimlər, vəkillər və hüquqşünaslar üçün presedent axtarışını xeyli asanlaşdırır. Bu isə vahid məhkəmə praktikasının formalaşmasında texniki platformanın əhəmiyyətini bir daha təsdiqləyir.

Azərbaycan Respublikasında "Elektron Məhkəmə" informasiya sistemi və Ali Məhkəmənin rəsmi elektron qərar bazaları məhkəmə təcrübəsinin vahidliyinin təmin edilməsində ilkin mexanizmlərdən biridir [6]. Lakin texniki imkanların məhdudluğu, bəzi qərarların tam mətnə yerləşdirilməməsi və regionlararası məlumat bazalarının tam inteqrasiyasının olmaması bu rolu hələ tam gücü ilə yerinə yetirməyə imkan vermir.

Avropa Şurası və CEPEJ-in tövsiyələrində də vurğulanır ki, elektron ədliyyə məhkəmə fəaliyyətində şəffaflıq və keyfiyyət göstəricilərini artırmaq üçün ən vacib vasitələrdən biridir [5]. Bu baxımdan Azərbaycanda elektron ədliyyənin yalnız texniki deyil, həm də normativ bazada gücləndirilməsi zəruridir.

Nəticə etibarilə, elektron ədliyyə ilə vahid məhkəmə təcrübəsi arasında qarşılıqlı əlaqə açıqdır: presedent hüququnun inkişafı, qərarların vahid formatda saxlanması, istifadəçi üçün əlçatanlıq və axtarış mexanizmlərinin mövcudluğu hüquqi müəyyənliyin başlıca təminatçısıdır. Bu da məhkəmə sisteminin keyfiyyət göstəricilərinin yüksəldilməsinə, vətəndaşların ədalət mühakiməsinə olan inamının möhkəmlənməsinə və qanunun vahid tətbiqinə töhfə verir [16].

III. Hüquqi informasiya sistemləri: mövcud vəziyyət

Hüquqi informasiya sistemləri vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılmasında texniki baza rolunu oynayır. Bu sistemlər məhkəmə qərarlarının, normativ aktların, rəsmi hüquqi izahların, elmi şərhlərin mərkəzləşdirilmiş şəkildə toplanmasını, sistemləşdirilməsini və istənilən vaxt istifadəyə təqdim olunmasını təmin edir [5]. Hüquqi informasiya sistemlərinin effektivliyi qərar qəbuletmədə presedent hüququna istinad imkanını gücləndirir və regionlar üzrə fərqli praktikanın qarşısını alır.

Azərbaycanda hüquqi informasiya sistemlərinin yaradılması sahəsində son illərdə müəyyən irəliləyişlər olsa da, praktiki istifadə zamanı problemlər də mövcuddur. "Elektron Məhkəmə" informasiya sistemi, Ali Məhkəmənin rəsmi onlayn qərar bazası və *e-mehkeme.gov.az* portalı [6] hüquqi informasiya infrastrukturunun əsas komponentləridir. Bu platformalar hakimlər, vəkillər və tədqiqatçılar üçün əlçatanlığı təmin etsə də, bəzi hallarda qərarların tam məndə yerləşdirilməməsi, axtarış mexanizmlərinin məhdudluğu və texniki interfeysin tam istifadəyə uyğun olmaması hələ də aktualdır.

Beynəlxalq təcrübədə hüquqi informasiya sistemləri daha geniş funksionallıq və istifadəçi rahatlığı ilə fərqlənir. Məsələn, ABŞ-də PACER sistemi [15] məhkəmə sənədlərinə tam məndə, açar sözlərlə və iş nömrəsi üzrə axtarış imkanı yaradır. Eyni zamanda Böyük Britaniyanın *BAILII* platforması [4] yalnız qərarları deyil, qanun layihələrini, təlimat sənədlərini də təqdim edir. Avropa İttifaqında ECLI sistemi [8] isə qərarların vahid identifikasiya kodları ilə qeydiyyatı və ölkələrarası axtarışı üçün misilsiz modeldir [17].

Regionlararası vahidlik baxımından belə sistemlərin əsas üstünlüyü bütün instansiya məhkəmələrinin qərarlarının bir bazada toplanmasıdır. Bu yanaşma regionlar üzrə fərqli təcrübələrin qarşısını alır, çünki hakimlər oxşar işlər üzrə digər instansiyaların mövqeyini aydın şəkildə görə bilir [5].

Azərbaycanda hazırda bəzi qərarların yalnız seçmə qaydada yerləşdirilməsi, regionlar üzrə bazaların tam inteqrasiya olunmaması presedent hüququnun inkişafına əngəl yaradır. Hakimlər oxşar işlərdə mövcud presedentləri tapmaqda texniki çətinliklərlə üzləşirlər. Tədqiqatçılar üçün isə hüquqi informasiya sistemlərinin axtarış alətləri tam istənilən səviyyədə deyil.

Bu səbəbdən beynəlxalq nümunələrdən irəli gələn əsas nəticə budur ki, hüquqi informasiya sistemlərinin texniki infrastrukturunun gücləndirilməsi, qərarların tam və müntəzəm yerləşdirilməsi, filtrasiya imkanlarının təkmilləşdirilməsi və mərkəzləşdirilmiş vahid reyestrlərin yaradılması zəruridir. ECLI kimi kodlaşdırma standartlarının tətbiqi, bütün instansiya məhkəmələri üçün məcburi vahid qeydiyyat mexanizminin yaradılması [8] Azərbaycanda da regionlararası uyğunsuzluqları minimuma endirə bilər.

Beləliklə, hüquqi informasiya sistemlərinin effektiv fəaliyyəti vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılmasının texniki əsasını təşkil edir. Bu sistemlərin təkmilləşdirilməsi məhkəmə praktikasında şəffaflıq, hüquqi müəyyənlik və presedent hüququ prinsiplərinin daha da möhkəmləndirilməsinə real zəmin yaradır.

IV. Məhkəmə qərarlarının əlçatanlığı və presedent formalaşdırma prosesi

Məhkəmə qərarlarının ictimaiyyətə açıq və əlçatan olması vahid məhkəmə təcrübəsinin qorunması üçün əsas şərtidir. Əlçatanlıq, bir tərəfdən, hakimlərə oxşar hallarda əvvəlki presedentlərə istinad imkanı yaradır, digər tərəfdən isə vətəndaşların və hüquq ictimaiyyətinin məhkəmə fəaliyyətinə olan etimadını möhkəmləndirir [5].

Beynəlxalq təcrübədə məhkəmə qərarlarının əlçatanlığı geniş rəqəmsal platformalar vasitəsilə təmin olunur. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin *HUDOC* bazası [9] presedent hüququnun tətbiqində nümunəvi resurs hesab olunur. *HUDOC* qərarları yalnız tam məndə deyil, həm də açar

sözlərə, işin faktiki hallarına və tətbiq edilən normativ aktlara görə axtarıla bilər. Bu, oxşar xarakterli işlərdə milli məhkəmələrin AIHM presedentlərinə asanlıqla istinad etməsini mümkün edir.

ABŞ-də fəaliyyət göstərən *PACER* sistemi [15] ictimaiyyətə məhkəmə sənədlərinin tam mətnində əlçatanlığını təmin edir. Hakimlər və vəkillər üçün geniş filtrasiya imkanları yaradılmış, məhkəmə sənədlərinin sürətli əldə olunması üçün texniki infrastruktur gücləndirilmişdir. Böyük Britaniyada isə *BAILII* platforması [4] yalnız qərarları deyil, əlaqəli işlərə keçidləri, qanun layihələrini və şərhləri də təqdim edir ki, bu da presedent formalaşdırmanı gücləndirir.

Azərbaycanda “Elektron Məhkəmə” informasiya sistemi, Ali Məhkəmənin elektron qərar bazası və *e-mehkeme.gov.az* portalı [6] məhkəmə qərarlarının əlçatanlığını təmin edən əsas resurslardandır [12]. Lakin təcrübə göstərir ki, bəzi hallarda qərarların yalnız xülasə şəklində yerləşdirilməsi, tam mətnində verilməməsi və yerləşdirilmənin gecikməsi presedent hüququnun inkişafına mane olur. Hakimlər və müdafiə tərəfi oxşar işlər üzrə mövcud presedentləri axtararkən praktiki çətinliklərlə üzləşir.

Presedent formalaşdırma prosesi təkcə texniki əlçatanlıqla kifayətlənməməlidir. Qərarların tam mətnində işin faktiki halları, hüquqi əsaslandırma, qəbul edilmiş hüquqi mövqe də əks olunmalıdır. Məsələn, Avropa Şurasının CEPEJ tövsiyələrində [5] qeyd olunur ki, məhkəmə qərarlarının dərc edilməsi məhdud olmamalı, bütün instansiyalar üçün məcburi xarakter daşmalıdır.

Tədqiqatçılar və hüquq ictimaiyyəti üçün geniş filtrasiya alətləri, açar sözlər, əlaqəli işlərə keçidlər hüquqi araşdırmaları asanlaşdırır. Bu yanaşma yalnız presedent hüququnun inkişafına deyil, eyni zamanda qanunvericilik təşəbbüslərinin elmi əsaslandırılmasına da xidmət edir.

Beləliklə, Azərbaycanda məhkəmə qərarlarının əlçatanlığı beynəlxalq standartlara uyğun səviyyədə təşkili, presedent hüququnun gücləndirilməsi və hüquqi informasiya sistemlərinin texniki və funksional imkanlarının artırılması vahid məhkəmə təcrübəsinin davamlı inkişafı üçün zəruridir.

V. Elektron ədliyyə vasitəsilə vahidlik pozuntularının qarşısının alınması

Məhkəmə təcrübəsinin vahidliyinin pozulması halları hüquqi dövlət və hüquqi müəyyənlik prinsiplərinə birbaşa ziddir. Regionlararası fərqli yanaşmalar, oxşar faktlarla bağlı müxtəlif qərarların çıxarılması məhkəmə sisteminə olan etimadı sarsıdır və hüquqi sabitliyi zədələyir. Bu baxımdan elektron ədliyyə vahidlik pozuntularının qarşısının alınmasında güclü alət hesab olunur [5].

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, vahid məhkəmə praktikasını təmin etmək üçün mərkəzləşdirilmiş hüquqi informasiya sistemlərinin mövcudluğu vacibdir. Məsələn, Avropa İttifaqında ECLI kodlaşdırma sistemi [8] və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin HUDOC bazası [9] regionlar üzrə uyğunsuzluqları minimuma endirməyə xidmət edir. Hakimlər müxtəlif məhkəmələrdə qəbul edilmiş oxşar işlər üzrə qərarları eyni zamanda görə bilər və bu, məcburi presedent rolunu möhkəmləndirir.

Azərbaycanda “Elektron Məhkəmə” sistemi və Ali Məhkəmənin elektron bazası [6] regionlar üzrə vahidlik baxımından ilkin texniki baza rolunu oynayır. Lakin real vəziyyət göstərir ki, regionlarda fərqli instansiyalar arasında qərarların vahid reyestrə tam inteqrasiya olunmaması, bəzi hallarda qərarların gec yüklənməsi və ya yalnız xülasə formasında təqdim edilməsi uyğunsuzluq riskini artırır [2].

Vahidlik pozuntularının qarşısının alınması üçün texniki vasitələrlə yanaşı, normativ mexanizmlər də möhkəmləndirilməlidir. Məsələn, məhkəmə qərarlarının vahid mərkəzləşdirilmiş elektron reyestrə tam mətnində saxlanması və bütün instansiyalar üçün bu bazaya çıxışın təmin olunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Eyni zamanda qərarların ECLI kodlaşdırmasına uyğun vahid qeydiyyatı regionlar üzrə fərqli yanaşmaların qarşısını alacaq [8].

CEPEJ-in tövsiyələrinə görə [5], elektron informasiya sistemlərində avtomatik presedent axtarış modullarının tətbiqi hakimlər üçün oxşar işlər üzrə mövcud qərarların asanlıqla tapılmasını təmin edir. Bu texniki imkanların Azərbaycanda da geniş tətbiqi regionlararası fərqləri minimuma endirər.

Hakimlərin vahid təcrübəyə uyğun qərar qəbul etməsi üçün texniki infrastrukturla yanaşı, insan resurslarının da hazırlanması vacibdir. Hakimlər və məhkəmə işçiləri üçün elektron informasiya sistemlərindən istifadə bacarıqları inkişaf etdirilməli, texniki təlimlər mütəmadi keçirilməlidir [5].

Beləliklə, elektron ədliyyə sistemlərinin düzgün qurulması və mərkəzləşdirilməsi regionlararası fərqli praktikaların qarşısını alacaq, hüquqi proqnozlaşdırıla bilmə prinsipi güclənəcək və məhkəmə təcrübəsinin vahidliyi davamlı xarakter alacaqdır.

VI. Nəticə və təkliflər

Aparılan tədqiqatlar və beynəlxalq təcrübənin təhlili göstərir ki, elektron ədliyyə və hüquqi informasiya sistemləri vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşması üçün texniki və institusional baza yaradır. ABŞ-də PACER sistemi [15], Avropa İttifaqının ECLI kodlaşdırma modeli [8], Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin HUDOC bazası [9] və Böyük Britaniyanın BAILII platforması [4] bu sahədə uğurlu tətbiq nümunələridir [11].

Bu resursların ortaq xüsusiyyəti məhkəmə qərarlarının tam mətnə, vaxtında, vahid formatda və ictimaiyyət üçün açıq yerləşdirilməsidir. Bu, hüquqi müəyyənlik və şəffaflıq prinsiplərini gücləndirir, regionlararası fərqli praktikanı minimuma endirir və presedent hüququnun inkişafına real təkan verir [5].

Azərbaycanda isə “Elektron Məhkəmə” informasiya sistemi, Ali Məhkəmənin elektron bazaları və *e-mehkeme.gov.az* portalı [6] mühüm addımlar sayılsa da, bəzi texniki və normativ boşluqlar mövcuddur: qərarların seçmə şəkildə yerləşdirilməsi, axtarış mexanizmlərinin məhdudluğu, reyestrlərin tam inteqrasiya olunmaması vahid təcrübənin davamlılığına təsir edir.

Beynəlxalq təcrübə və mövcud vəziyyət nəzərə alınaraq aşağıdakı istiqamətlər təklif olunur:

1) *Normativ hüquqi baza gücləndirilməlidir.* Məhkəmə qərarlarının tam mətnə və vaxtında vahid elektron reyestrlərə yerləşdirilməsi qanunla məcburi xarakter almalıdır. Bu, regionlar üzrə uyğunsuzluqların qarşısını alacaq.

2) *ECLI tipli kodlaşdırma sistemi tətbiq olunmalıdır.* Avropa İttifaqı təcrübəsində olduğu kimi, qərarların vahid identifikasiya kodları ilə qeydiyyatı axtarış imkanlarını genişləndirəcək və presedent hüququnun tətbiqini asanlaşdıracaq [8].

3) *Texniki infrastruktur inkişaf etdirilməlidir.* Bütün regionlarda məhkəmə orqanlarının texniki təminatı bərabər səviyyədə olmalı, elektron sistemlər gücləndirilməli, filtrasiya və presedent axtarışı üçün təkmil modullar yaradılmalıdır [5].

4) *İnsan resurslarının hazırlanması təmin edilməlidir.* Hakimlər və məhkəmə işçiləri üçün elektron ədliyyədən səmərəli istifadə üzrə müntəzəm təlimlər keçirilməli, beynəlxalq təcrübə paylaşımı genişləndirilməlidir.

5) *İctimaiyyət üçün istifadə rahatlığı artırılmalıdır.* Vəkillər, tədqiqatçılar və adi vətəndaşlar üçün açıq məhkəmə informasiya sistemlərinin interfeysi sadə olmalı, əlaqəli işlərə keçidlər və tam mətnə çıxış imkanları genişləndirilməlidir [4].

6) *Beynəlxalq əməkdaşlıq dərinləşdirilməlidir.* CEPEJ, Avropa Şurası və digər beynəlxalq təşkilatların tövsiyələri praktiki tətbiqdə nəzərə alınmalı, texnoloji yeniliklər yerli şəraitə uyğunlaşdırılmalıdır.

Nəticə etibarilə, elektron ədliyyə və hüquqi informasiya sistemlərinin təkmilləşdirilməsi məhkəmə təcrübəsinin vahidliyini təmin etməklə yanaşı, hüquqi dövlətin sabitliyinə, şəffaflığının və hüquqi proqnozlaşdırıla bilmənin gücləndirilməsinə, vətəndaşların ədalət mühakiməsinə inamının artırılmasına xidmət edəcəkdir.

REFERENCES (ƏDƏBİYYAT):

1. Ahmadov, C.C. The Principle of Legal Certainty and its Practical Implementation. *Baku State University Law Review*, Vol.1, No.2, 2023, pp. 85–92 (in Azerbaijani).
2. Aliyev, N.Q. Formation of Consistent Judicial Practice in the National Courts. in: *Proceedings of the International Conference on Modern Law Trends*, Baku State University, 2023, pp. 100–110 (in Azerbaijani).
3. AustLII. Australasian Legal Information Institute.
URL: <https://www.austlii.edu.au/> (last access: 27.05.2025).
4. BAILII. British and Irish Legal Information Institute.
URL: <https://www.bailii.org/> (last access: 27.05.2025).
5. CEPEJ. European Commission for the Efficiency of Justice. *Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within Quality Judicial Systems*. Strasbourg: Council of Europe, 2022.
URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej> (last access: 27.05.2025).

6. Criminal Procedure Code of the Republic of Azerbaijan. Baku: Legal Literature, 2023 (in Azerbaijani).
7. Davudov, D.D. Criminal Law (General Part). Moscow Publisher House, 2009, 245 p. (in Russian).
8. ECLI. European Case Law Identifier Implementing Guidelines. EU Council Document 8307/11 JUR 176 COUR 18. Brussels: Council of the European Union, 2019.
URL: <https://e-justice.europa.eu> (last access: 28.05.2025).
9. European Court of Human Rights. HUDOC Database.
URL: <https://hudoc.echr.coe.int/> (last access: 27.05.2025)
10. Hasanov, H.A. Development of E-Justice in Azerbaijan: Current Issues and Perspectives. Baku Law Journal, Vol.3, No.2, 2023, pp. 45–53 (in Azerbaijani).
11. Kuhn, Z. The Judiciary and the Rule of Law in Central Europe. Hague Journal on the Rule of Law, Vol.12, 2020, pp. 173–193.
12. Markou, C. Artificial Intelligence and Access to Court Decisions in Europe. Computer Law & Security Review, Vol.46, 2023, 105741.
13. Micklitz, H.-W. Judicial Consistency and the Rule of Law in the EU. European Law Journal, Vol.28, 2022, pp. 123–140.
14. OECD. Digital Government Review of Justice Systems. Paris: OECD Publishing, 2021.
URL: <https://www.oecd.org/gov/digital-government> (last access: 27.05.2025).
15. PACER. Public Access to Court Electronic Records. United States Courts.
URL: <https://pacer.uscourts.gov/> (last access: 28.05.2025).
16. Rzayeva, S.M. Legal Certainty and Judicial Uniformity: Comparative Analysis. Baku State University Law Review, Vol.2, No.1, 2022, pp. 60–68 (in Azerbaijani).
17. Stelkens, U. Digitalisation of Courts in Europe: A Legal Perspective. ERA Forum, Vol.22, 2022, pp. 345–360.
18. The Decision of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Azerbaijan No.15 “On the Court Judgment”, 24 December 2021 (in Azerbaijani).
19. The Law of the Republic of Azerbaijan on Access to Information, 2005 (in Azerbaijani).
20. Velicogna, M. E-Justice in Europe: Maturity, Challenges and Perspectives. Information Polity, Vol.26, No.3, 2021, pp. 321–334.

THE ROLE OF E-JUSTICE AND LEGAL INFORMATION SYSTEMS IN THE FORMATION OF UNIFIED JUDICIAL PRACTICE

MIRZAGHA YAGUBZADE¹

Abstract

This article provides an in-depth analysis of the role of e-justice and legal information systems in the formation of unified judicial practice. Ensuring the unity of judicial practice is one of the key conditions for the implementation of the principles of a rule-of-law state, particularly the principles of legal certainty and the predictability of judicial decisions. The introduction of digital technologies and the development of electronic platforms in the judiciary not only reduce administrative burdens but also create conditions for the open and timely publication of court decisions in a standardized, unified format. The article elaborates on the concept of e-justice, its necessity, and its development prospects in modern practice. Using international experience (the PACER system in the USA, the ECLI coding model in the European Union, and the HUDOC database of the European Court of Human Rights) as examples, it demonstrates that the full and timely publication of court decisions significantly contributes to the development of precedent law and strengthens the unity of judicial practice. The

¹ PhD Student in Law / Department of Criminal Procedure, Baku State University / email: mirzaga.yaqubov@gmail.com

article assesses the current situation of electronic legal information systems in Azerbaijan, including the “Electronic Court” project, the Supreme Court’s official electronic databases, and other legal information platforms. Special attention is given to minimizing regional discrepancies, ensuring that decisions are published in full rather than selectively, and improving filtration and precedent search tools. The author puts forward concrete proposals to enhance technical infrastructure, implement a unified coding system similar to ECLI, develop human resources, and expand international cooperation. Ultimately, the effective application of e-justice will strengthen legal certainty, increase public confidence in the judiciary, and ensure the predictability and consistency of judicial practice.

Keywords: unified judicial practice, precedent law, e-justice, legal information systems, legal certainty, access to court decisions, regional consistency, court registers.

РОЛЬ ЭЛЕКТРОННОЙ ЮСТИЦИИ И ПРАВОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ В ФОРМИРОВАНИИ ЕДИНОЙ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ

МИРЗАГА ЯКУБЗАДЕ¹

Резюме

В статье подробно анализируется роль электронной юстиции и правовых информационных систем в формировании единой судебной практики. Обеспечение единства судебной практики является одним из важнейших условий реализации принципов правового государства, в частности принципов юридической определенности и предсказуемости судебных решений. Внедрение цифровых технологий и развитие электронных платформ в судебной системе не только снижают административную нагрузку, но и создают условия для открытого и своевременного опубликования судебных решений в едином стандартизированном формате. В статье раскрывается содержание понятия электронной юстиции, обосновывается необходимость её применения и рассматриваются перспективы развития в современных условиях. На примере международного опыта (системы PACER в США, модели кодирования ECLI в Европейском Союзе и базы данных HUDOC Европейского суда по правам человека) показано, что полное и своевременное размещение судебных решений способствует развитию прецедентного права и укреплению единства судебной практики. В работе дана оценка текущему состоянию электронных информационных систем в Азербайджане, включая проект «Электронный Суд», официальные электронные базы Верховного Суда и другие правовые информационные платформы. Особое внимание уделяется вопросам устранения региональных различий, необходимости публикации решений в полном объеме, совершенствования инструментов фильтрации и поиска прецедентов. Автор выдвигает конкретные предложения по укреплению технической инфраструктуры, внедрению единой системы кодирования решений по типу ECLI, подготовке кадров и расширению международного сотрудничества. В конечном счете эффективное применение электронной юстиции будет способствовать укреплению принципов юридической определенности, повышению доверия граждан к правосудию и обеспечению предсказуемости судебной практики.

Ключевые слова: единая судебная практика, прецедентное право, электронная юстиция, правовые информационные системы, юридическая определенность, доступ к судебным решениям, региональная унификация, судебные реестры.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 30.05.2025

Çapa qəbul tarixi: 17.09.2025

¹ Докторант / Кафедра уголовного процесса / Бакинский государственный университет / e-mail: mirzaga.yaqubov@gmail.com